KISWAHILI KIDATO CHA PILI
MWISHO WA MUHULA WA PILI
MACHI 2021
MAAKIZO
UFAHAMU

(a) Uvutaji sigara/tumbaku.

Madhara ya uvutaji sigara/tumbaku 1x2=2

(b) (i) Husababisha saratani

(ii) Husababisha shida za macho na masikio.

(iii) Huathiri mifupa na meno.
(iv) Husababisha magonjwa ya moyo na vidonda vya tumbo. 3 x 1

(c)
- Madhara kwa njia ya uzazi huifanya iwe vigumu kuhimili.
- Ni rahisi kwao kuzaa njiti.
- Huzaa watoto wepesi
- Huweza kusababisha kifo cha mtoto aliye tumboni.
- Mtoto huweza kuzaliwa akiwa na kasoro.
- Mimba huweza kutunguka. 4 x 1

(d) Ndio: Kwa kila sekunde nane mtu mmoja hufa duniani kwa sababu ya kutumia tumbaku/kwa siku watu 10,800 hufa. 1 x 2

(e) - Ngozi ya mvutaji hukauka/fanya mtu kuonekana mzee.

- Vidole hugandwa na kutu ya sigara.

- Kucha za vidole hugeuka rangi vikawa vya manjano/hudhurungi.

- Nywele hukosa nguvu

- Nywele hung'oka mapema. Zozote 3 x 1

(f) Kwamiliwa/kataliwa.

MATUMIZI YA LUGHA. AL 35

1. Eleza maana ya ishali zifuatazo. (al 2)
   (i) Mofimu

Ecolebooks.com

- **Mofimu ni ile sehemu ndogo sana ya neon inayowasilisha maana**

(ii) Viambishi

- **Kiambishi ni mofimu inayowekwa kwenye shina la neno ili kuwasilisha maana tofauti za kisarufi.**

2. Andika kwa wingi sentensi hii; (al 1)

(i) Goti la mtoto liliumia - **Goti la mtoto liliumia**

3. Bainisha nomino hizi ni za aina gani. (al 1)

(i) Mzee – **Nomino ya kawaida**

(ii) Oduori – **Nomino ya pekee**

4. Tumia vivumishi vya sifa katika mabano kukamilisha sentensi zifuatazo. (al 2)

(i) Mtoto yule ni - **Mnene** (nene)

(ii) Kiberiti si kifaa - **Kizito kubeba**. (zito)

5. Kamilisha sentensi zifuatazo kwa kuchaza viambishi vya upatanisho vya —ingine. (al 2)

(i) Mahali - **Kwingine** kulikobaki ni kwao.

(ii) Mwizi huyo – **Mwingine** hakupigwa risasi.

6. Ziandike upya sentensi zifuatazo ukitumia 'O'rejeshi. (al 2)

(i) Meno ambayo yanamuuma yatatiwa dawa.

- **Meno yamuumayo yatatiwa dawa**

(ii) Kioo ambacho kilinunuliwa ni kipya.

- **Kioo kinunuliwacho ni kipya**

7. Tambulisha vitenzi visaidizi katika sentensi hizi. (al 2)

(a) Hajaenda kusoma

- **Hajaenda**

(b) Niliwahi kumweleza.

- **Niliwahi**

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

8. Sahihisha sentensi zifuatazo kimapokeo. (al 2)
   (i) Zizi tuna sisi la ng'ombe kwetu.
   - **Sisi tuna zizi la ng'ombe kwetu**

   (ii) Kiza cha abunuwasi kwenye kisa kinazikitisha.
   - **Kisa cha abunuwasi kwenye kiza kinazikitisha.**

9. Andika sentensi zifuatazo kwa wingi. (al 2)
   (i) Nitaenda alasiri kumwangalia alikoenda.
   - **Tutaenda alasiri kuwaangalia walikoenda**

   (ii) Atamwinda mnyama huyo kisirisiri.
   - **Watawawinda wanyama hao kisirisiri**

10. Tumia kihusishi kifaacho katika sentensi zifuatazo. (al 3)

   (i) Amechuma matunda **Zaidi ya** rafiki yake

   (ii) Walikimbia **Mithili ya** swara.

   (iii) Tutafanya kazi **sawasawa na / pamoja na** wenzetu.

11. Tunga sentensi ukitumia vihisishi ukionyesha hisia zifuatazo. (al 2)

   (i) Furaha.
   - **Alhamdulilahi! Sikutarajia mwanangu angefanikiwa kesi ile haraka hivi.**

   (ii) Dharau.
   - **Ebo! Msinizungushe mambo hapa, niambieni mliloniitia haraka.**

12. Andika kinyume cha vitenzi vifuatavyo. (al 2)

   (i) Tandika - **Tandua**

   (ii) Unga - **Kata**

13. Kamilisha methali zifuatazo. (al 2)

   (i) Chovya chovya **humaliza buyu la asali**

   (ii) Isipowasha **hunyesha**

   (iii) Cha kuzama **hakina rubani**

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

14. Kanusha sentensi zifuatazo. (al 2)
    (i) Nilimwona akicheza
        - **Sikumwona akicheza**

    (ii) Ningalienda kwake ningalimpata.
        - **Nisingalienda kwake nisingalimpata**

15. Tambua kikundi Nomino na kikundi Tenzi katika sentensi zifuatazo. (al 2)
    (i) Mwanafunzi amevaa sare safi mno
        - **KN – Mwanafunzi KT – amevaa sare safi mno**

    (ii) Sakafu ile inateleza sana
        - **KN – Sakafu ile KT – Inateleza sana**

16. Andika sentensi ifuatayo katika usemi wa taarifa. (al 2)
    "Njoo hapa" Askari alimwita Juma.
        - **Askari alimwita Juma aende kule**

17. Unda nomino mbili kutokana na kitenzi safari. (al 2)
(i) Safari
(ii) Msafiri
(iii) Msafara
(iv) Kusafiri

18. Andika kitenzi kifuatacho katika kauli ya kutendeswa. (al 1)
    Panga
        - **Pangishwa**

FASIHI SIMULIZI AL 10

1. (a) Eleza maana ya methali (al 2)

⇒ **Semi fupi ambazo hueleza kwa muhtasari au mafumbo ukweli fulani wa kimaisha.**
(b)Fafanua sifa nne za methali (al 8)

Huwa fupi k.m. 'Msafiri kafiri.'
Hutumia tamathali za usemi.
Hutumkia lugha ya kimafumbo.
Huwa na maana ya ndani na nje.
Kunazo hufanana kimaana k.m. 'Haraka haraka haina baraka' na 'Polepole ndio mwendo.'
Hupingana zenyewe k.m 'Polepole ndio mwendo' na 'Chelewa chelewa utamkuta mwana si wako.'
Huwa na sifa za kishairi k.v. ukwapi, utao na vina -Haba na haba, hujaza kibaba.
Sifa za utegemezi kwa kuingiliana na tanzu nyingine za fasihi.
Huwa na muundo maalum wa sehemu mbili:

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

ISIMU JAMII AL 10

1. (a) Eleza maana ya sajili ya bungeni . (al 2)

Haya ni matumizi ya lugha katika muktadha wa bunge.

(b)Taja sifa nane za sajili ya bungeni. (al 8)

- **Kuchanganya msimbo/ndimi katika mijadala, ili kujieleza vyema – waziri wa Finance.**
- **ii. Lugha ya adabu – naingependa kumkosoa.**
- **iii. Msamiati na istilahi huhusiana na bungeni k.m. vikao vya bunge, spika, mesi, karani –**
- **hoja, kifungu nambari n.k.**
- **iv. Hurejelea sheria za nchi au katiba katika kutetea hoja fulani inayojadliwa.**
- **v. Lugha ya heshima katika mawasiliano na majadiliano-Mheshimiwa spika**
- **vi. Wabunge hutaja msamiati unaorejelea sheria na kanuni za bunge wanapojadiliana**
- **kuhusiana na maswala mbali mbali, hasa shughuli za kinidhamu.**
- **vii. Lugha huwa sanifu.**
- **viii. Huwa na urudiaji wa maneno mfano. Bwana Spika.**
- **ix. Huwa na kukatizana usemi mfano pale ambapo mbunge husimama kwa hoja ya nidhamu.**
- **x. Mara nyingi huwa na sentensi ndefu ndefu.**

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM